

Idea a pojem / Pojem a idea

Vzhledem k povrchnímu, málo promyšlenému nebo vůbec nepromyšlenému užívání obou termínů by nemělo žádný smysl se pokoušet najít něco společného všem těm různým (a těžko slučitelným) způsobům užití. Konec konců nikomu, kdo chce myslet přesněji, nezbyvá nic jiného, než že si významy obou termínů upřesní sám a po svém, a že se dokonce pokusí o upřesnění pojmové. Tím se ovšem dostane do jistých potíží, protože bude muset upřesňovat a vymezovat význam slova „pojem“ za pomoci pojmového myšlení a tedy pojmu (, tj. vymezit „pojem pojmu“, a analogicky totéž pochopitelně bude muset udělat s významem slova „idea“, tedy vymezit „pojem ideje“, aniž by se mohl prostě odvolat na starého Platóna). Budeme tedy sami trvat a) na tom, že pojem sám je něčím, co musíme důsledně odlišovat od toho, čeho je pojmem; dále b) na tom, že pojem sám je vnitřní záležitostí výkonu myšlení (cogitans), zatímco to, k čemu se pojem vztahuje a tedy čeho je pojmem (pojetím), může být aspoň v některém ohledu smyslově vnímatelné (a tak registrovatelné) ještě jinak než myšlenkově, tj. že na to může být reagováno ještě jinak než myšlenkou a „míněním“, nebo případně i pojmově), ale že to může být také jenom a pouze myšleno (eventuelně vymyšleno), a to lépe či hůře, platně nebo neplatně (to je třeba ještě blíže objasnit, zda to vůbec může a má být nějak zahrnuto do rámce resp. kontextu našeho problému). Naproti tomu pod „ideou“ budeme sami mít na mysli něco zásadně, principiálně odlišného: idea není součástí žádného myšlenkového výkonu, dokud takovým výkonem není „uchopena“ (což je nevhodný a nepatřičný výraz, i když je ho tak někdy užíváno), přesněji uplatněna, prováděna, prosazována); idea má „direktivní“ charakter, ale jen ve smyslu ukazování směru. Idea není ničím „předmětným“, není to plán ani rozvrh, jen jakýsi „poukaz“ k plánu (plánování) či směru (směřování). Jistá analogie mezi ideou a pojmem tu však přece jenom je, totiž v tom, že se vnějšně, „předmětně“ nikterak nepodobají tomu, k čemu směřují a nač poukazují; a zejména v tom, že samy nemohou být předmětně uchopeny, tj. že nemůže být ustaven a upřesněn jejich „pojem“, alespoň nikoli ve smyslu dosavadní tradice pojmovosti, založené kdysi ve starém Řecku. Zatímco pojem má především charakter jakéhosi „vnitřního“ programu (vědomí a myšlení), jak správně a co nejpřesněji myslit (mínit) to, co má být myšlenkově pojato, idea jakoby „ukazuje“ směrem, kterým má být něco uskutečněno a tedy kterým se má zasáhnout do nějaké skutečné situace (a to nejen myšlenkově, ale zejména prakticky, „skutkem“, tedy skutečně – což pochopitelně myšlenkovou aktivitu zahrnuje, rozhodně nevyklučuje).

(Písek, 101107-1.)